

Den norske Forfatterforening

Den norske Forfatterforening (DnF) organiserer skjønnlitterære forfattere som skriver for voksne. Formålet er å fremme norsk litteratur og ivareta norske forfatters interesser. Forfatterforeningen arbeider for forfatteres ytringsfrihet og at det skal finnes et mangfold av yringer. Foreningen ble etablert i 1893, og har 730 medlemmer.

Forfatterforeningen deler hvert år ut en Ytringsfrihetspris, gitt som gave fra Kulturdepartementet i forbindelse med Forfatterforeningens 100 års jubileum i 1993. Som eksempel på mottakere kan nevnes Ales Bjaljatski, en av årets nobelprisvinnere, som mottok Forfatterforeningens Ytringsfrihetspris i 2012.

Forfatterforeningen samarbeider med flere forfatterorganisasjoner i land der ytringsfriheten er under sterkt press, og har blant annet bistått den Belarusiske Forfatterforeningen siden 2017.

Forfatterforeningen verdsetter at Ytringsfrihetskommisjonen i mandatet er bedt om å vurdere tiltak for å sikre og fremme kunstnerisk ytringsfrihet med utgangspunkt i kunsten og kulturens demokratiske betydning. Kunst er yringer, som det også slås fast i NOU 2022:9.

Videre verdsetter foreningen at regjeringen følger opp NOU 2022:9 «En åpen og opplyst samtale» med tiltak som styrker ytringsfrihetens stilling og tiltak som kan styrke deltakelse og representasjon i offentlig debatt i Norge.

Friby-ordningen

Den norske Forfatterforening vil fremme Friby-ordningen. Den gir forfulgte forfattere, journalister, bloggere, kunstnere og musikere fra hele verden en mulighet til å fortsette sitt virke og kunne ytre seg fritt uten å frykte sensur, trusler, og andre former for knebling eller vold og drap.

Forfatterforeningen støtter helhjertet kommisjonens anbefaling om at Friby-ordningen må styrkes ytterligere.

Mange av Friby-forfatterne er medlemmer i Den norske Forfatterforening. Der får de et kollegialt og faglig fellesskap med andre skjønnlitterære forfattere. Forfatterforeningen erfarer dog at mange av disse forfatterne savner å kunne utgi sitt skjønnlitterære virke i bokform på norsk og jobber hardt for å få dette til, ofte uten positive resultat. Forfatterforeningen har tidligere søkt manusutviklingsstøtte fra Kulturrådet, og vil understreke betydningen av at Kulturrådet organiserer finansierings- og støtteordninger som gjøre det lettere for disse forfatterne å kunne jobbe frem mot, og få utgitt sine

verker i norsk bokform. Forfatterne i Friby-ordningen tilfører viktige perspektiver til den norske litterære offentligheten, og deres verker bør være tilgjengelig på norsk.

Sikre og fremme kunstnerisk ytringsfrihet

Forfatterforeningen skulle gjerne ha sett en ytterligere vektlegging av den grunnleggende rolla skjønnlitteratur har for ytringer, i et ytringsfrihetsperspektiv. Evnen til å lese, erverve seg tekst, og få tilgang til litteraturen er helt avgjørende.

Videre er det viktigere enn noen sinne at det, i et samfunn preget av raske endringer, migrasjon og større kompleksitet, at det finnes et mangfold av kunstneriske uttrykk, at kunstnerne bredt representerer befolkningen og representerer et stadig bredere ytringsmangfold slik at kunsten kan fortsette å kommunisere på tvers av kulturelle forskjeller. Det er derfor avgjørende at samfunnet gir kunstnere med ulik bakgrunn rammebetingelser til å skape og at tersklene for deltakelse i kunstfeltet bygges ned. Det handler om ytringsmangfold, og om å legge til rette for tilgang til et mangfold av kunstneriske uttrykk som reflekterer ulike kulturelle og sosiale utgangspunkt. Det må være mulig å satse på det å bli forfatter uavhengig av sosial klasse, økonomisk og kulturell bakgrunn. Slik er det ikke nødvendigvis i dag, og det vil være nødvendig å bedre de økonomiske betingelsene for forfattere for å oppnå et reelt mangfold av ytringer. Gode rammevilkår, en velfungerende infrastruktur og universell utforming bør være et satsningsområde.

Som kommisjonen også påpeker: «Skal ytringsfriheten virke etter sin hensikt, er den avhengig av et solid institusjonelt rammeverk. Dette infrastrukturkravet innebærer for kunstens del at det finnes et omfattende system av institusjoner som kan legge til rette for å skape, produsere, bearbeide, oppleve og analysere kunst. Det er et statlig ansvar å legge til rette for at denne infrastrukturen er levende, det kan ikke overlates til markedet alene.» NOU 2022: 9, kap.14 side 298

Kunsten må bli tilgjengelig for en større del av befolkningen slik at flere kan ta del i de felles opplevelsene som kunsten gir.

Den offentlige samtalen om litteratur har noe å si for hvilke bøker som selges, leses, hvilke forfattere som gis muligheten til å skrive, og hvilke bøker som kommer ut. Det må legges til rette for frie ytringer, litteraturkritikk og en mangefasettert samtale om litteratur. Det er et viktig bidrag til ytringsmangfoldet og – demokratisk deltakelse.

Forfatterforeningen støtter kommisjonens anbefalinger om å føre en bred kunstdebatt, preget av kritikk og meningsmangfold.

Forfatterforeningen støtter også, som kommisjonen skriver, at «Det er viktig at mediene speiler ulike minoritetsgrupper i samfunnet, både når det gjelder mangfold i dekning og i ansettelse. For det sistnevnte kan NRKs systematiske rekrutteringsarbeid være et forbilde. NRK er sentral av flere grunner: En sterk og uavhengig allmennkringkaster er viktig for demokratiet og for å sikre tilgang til kvalitetssikret informasjon uavhengig av klasse og økonomi.» NOU 2022: 9 Kapittel 1, side 21

Kapittel 14 Ytringsfrihet i kunsten.

Forfatterforeningen vil understreke betydningen av armlengdes avstand prinsippet og kommentere kapitlene der dette prinsippet er nevnt og kommentert:

1.1 Sammendrag

14.1 Innledning

14.2 Kunst og ytringsfrihet, begrepsavklaringer

14.6 Infrastruktur og armlengdes avstand

At skjønnsmessig vurdering av kunst skjer på et kunstfaglig grunnlag, på armlengdes avstand fra politiske myndigheter, er en forutsetning for en fri kunst. Betydningen av armlengdes avstand vektlegges også i NOU 2022:9, «Kunsten skal være sikret en forsvarlig infrastruktur uavhengig av politiske skifter og politiske syn på kunstens innhold.»

I 1966 besluttet Stortinget at kunstnerne skulle oppnevne stipendkomiteer, gjennom sine demokratiske valg nettopp for å holde kunstfaglige vurderinger på armlengdes avstand fra politikerne. Det er et bærende prinsipp at komiteene også arbeider fullstendig fristilt fra organisasjonene som har oppnevnt dem, etter at de er valgt. Komiteene er reelle armlengdes organer og kun kunstfaglige vurderinger ligger til grunn for deres avgjørelser, og avgjørelsene gjøres uavhengig av organisasjonstilhørighet.

«Profesjonelle leseres skjønnsmessige kvalitetsvurdering av litteratur har betydning for forfattere, lesere, forlag, studenter og ikke minst for norsk kulturpolitikk der kvalitet lenge har vært styrende.» (NOU 2013: 4, s. 295)

Forfatterforeningen verdsetter kommisjonens forslag om å nedfelle armlengdes avstand-prinsippet i kulturloven. Lovfestelsen må sikre nettopp den frie kunsten, slik det også er formulert i

Stortingsmelding 8 (2018-2019) *Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida*, at det må være et ideal at kunsten og kulturen som skapes skal reflektere frie kreative prosesser og ikke være styrt av politisk press eller føringer.

Forfatterforeningen vil knytte noen kommentarer til formuleringer som her i sammendraget:

«Samtidig er det et relevant spørsmål hvordan armlengdene arter seg internt i kunstnermiljøer.

Kunstnerorganisasjonene oppnevner medlemmer til flere av komiteene som deler ut penger.

Miljøene er ofte små, de som tildeler penger, og de som søker, kjenner hverandre. Dette kan bidra til en svak uenighetskultur og lav takhøyde for kritisk diskusjon innad i kunstmiljøer. Politisk syn eller ideologiske føringer bør ikke være styrende for hvem som skal kunne delta i debatter eller utøve sin kunst.» (NOU 2022:9, s. 22)

Forfatterforeningen er enige i at ideologiske føringer og politisk syn ikke skal påvirke hvem som får utøve sin kunst. Nettopp det er kjernen i armlengdes avstand. Det er likevel noe uklart hva kommisjonen uttrykker i avsnittet over.

Forfatterforeningen savner en utdyping av kommisjonens påstander i ovenfor nevnte avsnitt, samt gjerne henvisninger til analyser om hvordan kunstfaglig skjønn utøves, hvordan stipendkomiteer og utvalg som utøver kunstfaglig skjønn er sammensatt, hvordan disse utvalgene jobber og hvordan skjønnsvurderingene skjer gjennom dialog og samtale.

Stipendkomiteene for Statens kunstnerstipend (SKS) tildeler stipend, som er et knapphetsgode, etter kriteriene SKS har satt: Skjønnsmessig vurdering av kunstnerisk kvalitet og aktivitet.

For Forfatterforeningens stipendkomité gjelder det samme. Litterær kvalitet er selvfølgelig ingen statisk størrelse. Kvalitetsbegreper og ulike kvalitetsforståelser diskuteres høyløst i Den norske Forfatterforening.

I doktorgradsavhandlingen «*Kvalitet i praksis. En sammenliknende studie av profesjonelle leseres situerte diskusjoner av litterær kvalitet.*» (Knut Oterholm, 2019), er avhandlingens problemstilling å se på hvordan kvalitetsvurdering av norsk skjønnlitterær samtidslitteratur praktiseres blant profesjonelle lesere. Gruppene som undersøkes er to fagutvalg i Kulturrådet, Den norske Forfatterforeningens litterære Råd (stipendkomiteen) og en gruppe bibliotekarer med felles institusjonell tilknytning. Hvordan disse gruppene utøver sitt faglige skjønn utgjør avhandlingens materiale.

I avhandlingen vises det til hva som skjer i dialog mellom medlemmene i gruppen som gjør skjønnsvurdering av kunst:

«Hos deltakerne finnes en skepsis til det å ha for sterk tro på egen skjønnsutøvelse eller dømmekraft. Ut fra sin egen erfaring vet den enkelte at en bok lett kunne avvises, og opplever dette som en kynisk måte å vurdere på. Samtalens verdi ligger i å måtte formulere seg direkte og helhetlig om bokens verdier og kvaliteter ovenfor de andre, om det så skjer gjennom parafrase av bokens tematikk eller redegjøring for bokas premisser.» Videre i avhandlingen står det:

«Hvert av medlemmene har en oppgave med å bringe sine perspektiver til diskusjonen, og slik kan de både løfte fram det de mener er det beste og nå målet om enighet i henhold til skjønnsutøvelsens konkrete mål. Om samtalen er en muntlig forhandling og dermed har en usikkerhet knyttet til seg, betyr ikke at konklusjonen som nås er vilkårlig.»

Og videre: «(...) en samtale med flere deltakere gir samtalen flere mulige perspektiver.»

Fordi gruppen er bredt sammensatt med formål om å oppnå bred representasjon og favne et mangfold av uttrykk, så bidrar det til at perspektivene blir flere og at vurderingene som skjer i dialog gjøres grundige. Den skjønsmessige vurderingen som gjøres på armlengdes avstand i stipendkomiteer og utvalg i forbindelse med finansiering og fordeling av kunstnerstipend er således helt avgjørende for å oppnå et mangfold av kunstneriske uttrykk.

I avhandlingen pekes det også på at «Det som samler alle gruppene innstilling til sin praksis er frykten for å bli konvensjonell, forstått som en frykt for å bli mekanisk i sin bedømmelse, om det så vil si å ikke tolerere den andres smak eller stole for mye på sin egen dømmekraft.» Dette vitner om at det eksisterer en stor bevissthet, og at det å være skjerpa tilstrebes, samt tilstedeværelse og oppmerksomhet, som beredskap mot det konvensjonelle og mekaniske. Dette vitner om kvalitetene ved dialogisk skjønsmessig vurdering av kunst.

Tildeling av Statens kunstnerstipender, uansett kunstfelt, baserer seg på skjønsmessig vurdering av kunstnerisk kvalitet. Vurdering ut fra kunst og kulturfaglig kompetanse foregår i alle Kulturrådets fagutvalg, det foregår i innkjøpsordningenes vurderingsutvalg, og i alle prisjuryer og komiteer som vurderer ulike verk de overveier å gi en pris. Skjønsvurdering av kunst, står helt sentralt i norsk kunst og kulturliv.

Norsk litteraturpolitikk har vært en suksess grunnet rammevilkår og en høy grad av kunstnerisk frihet. For å sitere Kunstnernettverkets høringsinnspill NOU 2022: 9, så er en avgjørende årsak til den høye graden av kunstnerisk frihet «(...) at man har laget tildelingssystemer med sterke barrierer mot politisk innblanding, samt en klar politisk formulering om at det er kunstnerisk kvalitet som skal være utslagsgivende for tildeling av statlig støtte.»

Formålet med armlengdes avstand-prinsippet er nettopp å sikre at kunsten er fri fra politisk styring. Og som Kunstnernettverket skriver i sitt høringssvar: «Vurdering av faglig kvalitet, er det fagfolk som

gjør best. Det har derfor vært avgjørende for de statlige støtteordningenes legitimitet at de fordeles av kunstnere, og at disse i størst mulig grad oppnevnes demokratisk av fagfeller. Viktigheten av å opprettholde og styrke prinsippet om armlengdes avstand kan ikke understrekes nok – både for å sikre at samfunnet får den mangfoldige kunsten det behøver og for å sikre at de individuelle kunstnerskapene som mottar statsstøtte ivaretar sin kredibilitet.»

Utøvelsen av et autonomt kunstfaglig skjønn er avgjørende for den armlengden som også kommisjonen ønsker.

Forfatterforeningens stipendkomite er bredt og mangfoldig sammensatt, og forfatterne i komiteen representerer ulike sjangere og uttrykk, alt for å oppnå representativitet. I de fleste kunstnerorganisasjonene, så også Forfatterforeningen, er ikke-medlemmer likeså valgbare til stipendkomiteene som medlemmer. De siste årene har et ikke-medlem vært representert i Forfatterforeningens stipendkomite. Understrekes kan også at stipendsøkers organisasjonstilhørighet er irrelevant ved behandling av søknadene.

Skjønnsmessig vurdering av kunst på armlengdes avstand er like essensiell på kunstfeltet, som fagfellevurdering er i forskningen. I rapporten «Når kunstnere vurderer ytringsfrihet i Norge, anno 2014» av Tore Slaatta og Hanne Okstad kommer det frem at hele 83 % av de spurte kunstnerne ikke ser noen positiv effekt av at kunstnerorganisasjonene mister innflytelser på stipendtildelinger. Altså har dagens system stor grad av legitimitet blant kunstnerne. Og i Kulturutredningen 2014 (Engerutvalget) heter det at «dagens ordning for oppnevning av komitémedlemmer fungerer godt, og bør videreføres».

Økonomiske betingelsers betydning for ytringsrommet

Ytringsfrihetskommisjonens mandat peker på kommisjonens oppdrag, og blant annet at «Med utgangspunkt i Grunnloven § 100 skal kommisjonen utrede de sosiale, teknologiske, juridiske og økonomiske rammene for ytringsfrihet i dagens samfunn.»

I Kapittel 15.5.6 påpekes det at «Løs tilknytning til arbeidslivet kan påvirke ytringsfriheten.» Det er en viktig påpekning.

En av ytringsfrihetens funksjoner er at man skal kunne forsvare sine rettigheter og kritisere de som har makt, uten frykt for represalier.

Forfatterforeningen skulle gjerne ha sett at utredningen viet større oppmerksomhet på hvordan den utsatte kunstnerøkonomien påvirker ytrings- og handlingsrommet, og sett på hvilke tiltak som kan gjøres

på kunstfeltet for å sikre ytringsfriheten. Tiltakene som foreslås i NOU 2022: 9 er ikke helt overførbart på kunstfeltet. Forfatterforeningen er enige i at «Arbeidstakere som opplever ansettelsestrygghet og trygghet på jobb, vil også oppleve det tryggere å ytre seg.»

Men få kunstnere er ansatt, få forfattere opplever ansettelsestrygghet. Situasjonen for kunstnere som enkeltmannsforetak og selvstendige næringsdrivende er overførbart til for eksempel slik situasjonen var for Bring-sjåførene, som ikke var ansatt og der det ble avdekket en frykt-kultur blant innleide sjåførere.

Forfatterforeningen erfarer at skjønnlitterære forfattere vegrer seg og er redde for å uttale seg til media eller si ifra til forlag o.a. om forhold de er misfornøyd med i redsel for å skulle miste avtalte og mulige fremtidige oppdrag. Dette gjelder ikke bare det som er direkte knyttet til bokutgivelsen, men også andre type oppdrag som å lede en podkastserie eller en forfattersamtale, eller bidra som redaktør i en antologi. Bokutgivelser er dog den primære forlagstilknytningen. Forfattere er helt avhengige av forlaget for å kunne utgi ei bok. Forfattere kan risikere at boka de har skrevet på i flere år ikke kommer ut, tross at de er forespeilet det motsatte. Dette avhengighetsforholdet gjør noe med hvilket ytringsrom forfatteren opplever å ha.

Forfatterforeningen har fått flere henvendelser fra forfattere som har blitt forespeilet utgivelse, men der forlaget så har ombestemt seg. Det er ingen ting i dagens normalkontrakt som sikrer dette tilstrekkelig. Det er selvfølgelig Forfatterforeningenes jobb, i forhandlinger med forleggerne, å bedre sikre dette i en ny fremtidig normalkontrakt, men likevel vil vi påpeke at vi savner at de økonomiske betingelsene vies mer oppmerksomhet i utredningen. Økonomisk ulikhet kan også være en barriereskapende mekanisme som reduserer ytringsrommet og ytringsfriheten. Forfatterøkonomien er også en forutsetning for forfatterens rolle i samfunnet.

Rapporten Kunstnere vurderer ytringsfrihet — 2020 (Fritt ord, Tore Slaatta og Hanne M. Okstad) viser at 34% av kunstnerne spurt er opptatt av "risiko for å falle i unåde" hos maktpersoner og/eller finansieringsinstitusjoner.

Foreningsarbeidet er avgjørende for å bistå forfattere som er løst tilknyttet arbeidslivet, men selv om mange skjønnlitterære forfattere, ikke-medlemmer som medlemmer, kontakter Forfatterforeningen, er det mange som også vegrer seg for at foreningen skal blande seg inn i frykt for represalier eller sanksjoner, eller mulige tap av oppdrag.

Kunstnere vurderer ytringsfrihet — 2020 (Fritt ord, Tore Slaatta og Hanne M. Okstad)

Rapporten *Kunstnere vurderer ytringsfrihet* viser at forfattere opplever at deres ytringsfrihet er godt beskyttet. Det er bra. Rapporten vektlegger dog at det har vært en negativ utvikling siden 2014 mht. hvordan kunstnere oppfatter ytringsfriheten i Norge som i stor grad skyldes endringer i offentligheten og hvordan sosiale medier fungerer.

Da den skjønnlitterære forfatteren, spaltisten og samfunnsdebattanten Sumaya Jirde Ali ble tildelt Den norske Forfatterforeningens ytringsfrihetspris i 2019 var hennes første reaksjon redsel for hva oppmerksomheten knyttet til det å motta Ytringsfrihetsprisen ville føre til. Jirde Ali har til gagns kjent på den voldsomme belastningen ved å ytre seg og bli møtt med hets og trusler. Frykten for hets ved å være synlig, kan også redusere og begrense ytringsrommet.

I Stortingsmøtet 5.januar i år, i en interpellasjon fra representanten Åslaug Sem-Jacobsen til kultur- og likestillingsminister Trettebergstuen, understreket kulturministeren at «Hets, rasisme og diskriminering fratrukker mennesker muligheter, det ødelegger liv, og det er en trussel mot selve demokratiet.» Som Sem-Jacobsen uttrykker, er det mange som «velger å tie og dropper å heve stemmen sin offentlig, for de orker ikke hetsen, hatet, diskrimineringen, rasismen og den unødvendig harde tonen som de ser at andre blir utsatt for. Ikke minst gjelder det innvandrere, minoriteter, samer, skeive og personer med nedsatt funksjonsevne.»

Forfatterforeningen verdsetter at Trettebergstuen i den samme interpellasjonen fremhever at regjeringen innen utgangen av 2023 vil legge fram en ny handlingsplan mot rasisme og diskriminering, samt legge fram en handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold i 2023 som skal bidra og ha tiltak for å bedre livskvaliteten til skeive, sikre deres rettigheter og bidra til større aksept for kjønns- og seksualitetsmangfold.

Kulturminister Trettebergstuen viser også til Ytringsfrihetskommisjonens utredning, og uttaler «Selv om Ytringsfrihetskommisjonens rapport, som kom i august, langt på vei friskmelder det norske ytringsklimaet, er det også en kjensgjerning at mange unge lar være å ytre seg, spesielt unge jenter, fordi de er redde for å bli møtt med netthets – en slags selvsensur i ung alder. Det er en alvorlig trussel for demokratiet vårt dersom en stor andel av de unge ikke ønsker å delta i det offentlige ordskiftet fordi de er redde (...)»

Som Trettebergstuen her er inne på, også de ytringer som er innenfor ytringsfrihetens rammer, kan være svært krevende for kunstnere å bli utsatt for, og på sikt redusere ytringsrommet og friheten til å ytre seg.

Videre i interpellasjonen vist til over, vektlegger Trettebergstuen: «De store techplattformene regulerer ikke og tar ikke bort skadelig innhold på en ansvarlig måte, de modererer ikke på en skikkelig måte, men

de har tvert imot i veldig stor grad algoritmer som premierer innhold som skaper sinne, som skaper vrede, som skaper polarisering. Derfor er også det arbeidet vi nå gjør på norsk nivå og på nordisk nivå for å få til en bedre regulering av de store techgigantene, ekstremt viktig i et demokratiperspektiv og for at færre skal måtte oppleve å bli møtt med hets hat, rasisme og den type ytringer når de ytrer seg på de digitale plattformene.»

Forfatterforeningen verdsetter regjeringens påbegynte arbeid.

Forfatterforeningen vil også vise til TSL Analytics/Tore Slaatta sitt innspill der han skriver at: «(...) kommisjonen i for stor grad er opptatt av å mene at ytringssituasjonen for kunstnere ikke er stort annerledes enn for andre profesjonsgrupper når det gjelder hets og sjikane. Det underslår at frie og uavhengige kunstnere i langt større grad enn politikere, politimenn og journalister står alene i møtet med hets og sjikane.»

Dette sett i lys av det sterkere vernet kunstnerisk frihet har, som også kommisjonen påpeker.

Kunstnere på flukt

Verden over er kunstnere, på lik linje med journalister og politikere, en utsatt gruppe som risikerer å bli forfulgt for sine kunstneriske ytringer. Forfatterforeningen vil understreke at det må gjøres enklere for kunstnere fra land utenfor Schengen å arbeide og vise sin kunst i Norge i kortere eller lengre perioder, og minner om forpliktelsene Norge har ved å ha ratifisert UNESCO-konvensjonen «om å verne og fremme et mangfold av kulturuttrykk». Jamfør artikkel 16 om preferansebehandling, så har Norge forpliktet seg til å «... *legge til rette for kulturutveksling med utviklingsland ved å tilstå, gjennom hensiktsmessige institusjonelle og juridiske rammeverk, fortrinnsbehandling av kunstnere, andre kulturarbeidere og utøvere, så vel som av kulturvarer og -tjenester fra utviklingsland.*»

Organisasjoner som Safemuse og Freemuse har i flere år vist hvor nyttig og effektive slike ordninger kan være, og det er behov for videre satsning på nye løsninger i tillegg til de allerede eksisterende. Safemuse årlige markering av kunstnerisk ytringsfrihet i Norge 2022 hadde som tema *Fri bevegelse av kunst og kunstnere*, med fokus på hvordan Norge kan oppfylle UNESCO-konvensjonen for å sikre at kunstnere og kulturarbeidere internasjonalt har mulighet til å forflytte seg fritt og til å samarbeide på tvers av grenser.

En rekke aktører i kunst og kulturverdenen opplever store utfordringer med visum når artister og kulturarbeidere skal inviteres både ved kortere og lengre opphold. Det at kunstnere og andre kulturarbeidere ikke får visum hindrer den kunstneriske friheten og utveksling av ideer. Spesielt er viktig er det at kunstnere fra land der ytringsfriheten er under press får delta i utveksling, og får vist sin kunst i andre land.

Forfatterforeningen er helt enige i oppfordringen om at «Norske myndigheter og kunstnerorganisasjoner bør være pådrivere og rollemodeller for kunstnerisk frihet også internasjonalt.» (NOU 2022: 9)

14.9 Kommisjonens anbefalinger oppsummert

Kapittel 14 avsluttes med flere gode anbefalinger. Den norske Forfatterforening støtter helhjertet disse:

- Lovfeste prinsippet om armlengdes avstand i kulturlova og sikre uavhengig organisering av offentlige kunst- og kulturinstitusjoner.
- Gjennomføre en undersøkelse om hvordan armlengdes avstand-prinsippet fungerer i praksis i norsk kunst- og kulturliv.
- Styrke arbeidet med universell utforming og tilgjengeliggjøring av kultur for mennesker med funksjonsnedsettelse.
- Sikre en fungerende infrastruktur for kunst og kultur gjennom kulturpolitikken.
- Gjøre studier som kartlegger status for og erfaringer med yringsfrihet i hele kunst- og kulturfeltet, og som undersøker yringsrommet internt i ulike kunstmiljøer.
- Styrke Friby-ordningen for å kunne tilby beskyttelse til flere forfulgte kunstnere.

Anbefalinger rettet mot kunst- og kulturinstitusjoner:

Til dette siste punktet (nedenfor), ønsker Forfatterforeningen å knytte noen kommentarer:

- Øke bevisstheten innad i kunstsektoren om verdien av debatt, kritikk og meningsmangfold. Kunstnerorganisasjonene og tilsvarende bør kunne veilede og støtte kunstnere som står i krevende ordskifter.

Forfatterforeningen opplever at det allerede er en stor bevissthet i kunstfeltet om dette og at kunstfeltet i stor grad nettopp anerkjenner verdien av debatt, kritikk og meningsfold. Mange forfattere uttrykker at de ønsker kritikk og debatt. Når det gjelder at Kunstnerorganisasjonene bør kunne veilede og støtte kunstnere som står i krevende ordskifter, er Forfatterforeningen absolutt enige i at det å ivareta, veilede og støtte for vår del de skjønnlitterære forfatterne er en del av vårt arbeidsområde.

Opphavsrettens forutsetning for å sikre yringsfrihetens infrastruktur

Den norske Forfatterforening støtter Kopinors høringsinnspill og påpekning av at opphavsretten er en viktig forutsetning for å sikre yringsfrihetens infrastruktur.

Nasjonal og internasjonal åndsverklovgivning er en forutsetning for en åpen og opplyst offentlig samtale. For å sitere Kopinors høringsinnspill:

«Falske nyheter og spredning av konspirasjonsteorier – noe av det som utgjør skyggesiden av nettbasert informasjonsutveksling – drives fram av ytringer framført på siden av etablerte forlag og medier. Selv om utgiverens portvokterrolle er redusert, representerer ansvarlige utgivere og redaktørstyrte medier fortsatt en sikkerhet for en opplyst samtale. Dette er også en synsvinkel kommisjonen er oppmerksom på og som den dekker bredt i sin utredning.

Men dette kommer ikke av seg selv. Det kretsløpet som utgjøres av utgivere, opphavere og et betalende publikum, er en forutsetning for å holde oppe en slik infrastruktur for en åpen og opplyst offentlig samtale. Forvaltning av opphavsrettigheter er kjernen i dette kretsløpet.»

Som Kopinor påpeker ble forholdet mellom ytringsfrihet og opphavsrett behandlet bredere i den forrige ytringsfrihetskommisjonens utredning, NOU 1999:27.

Opphavsretten er avgjørende for å sikre gode og bærekraftige rammevilkår for ytringer for forfattere og andre opphavere. Opphavsretten er også en grunnleggende rettighet. I FNs verdenserklæring om menneskerettigheter fra 1948 heter det i artikkel 27.2:

«Enhver har rett til beskyttelse av de åndelige og materielle interesser som er et resultat av ethvert vitenskapelig, litterært eller kunstnerisk verk som han har skapt.»

Bibliotek

Forfatterforeningen etterlyser i NOU 2022:9 en ytterligere vektlegging av Bibliotekenes rolle som arena for livslang læring om offentlighet og ytringsfrihet. De kommunale folkebibliotekene har, som følge av formålet i bibliotekloven, et tydelig mandat til å arbeide for kunnskap om ytringsfrihet og bred deltakelse i offentlig debatt. Regjeringen bør vurdere grep som styrker bibliotekenes mulighet til å gjøre offentlig informasjon, viktig samfunnsinformasjon og kilder til demokratiforståelse tilgjengelig for minoritetsgrupper, for eksempel gjennom å målrette tilskudd fra IMDi til tiltak i bibliotekene. Regjeringen bør vurdere grep som bedrer bibliotekenes muligheter til å gjennomføre tiltak knyttet til ytringsfrihet og debatt, for eksempel gjennom å styrke og målrette ordningen med prosjektstøtte via Nasjonalbiblioteket.

